

ROZDZIAŁ 7

ANALIZA JAKOŚCIOWA JONÓW

autor: Zofia Bartynowska-Meus
wersja poprawiona: Paweł Miśkowiec, Barbara Krajewska

7.1. WSTĘP

Zadaniem chemicznej analizy jakościowej jest identyfikacja składników związków chemicznych lub mieszanin. W tym celu wykonuje się reakcje chemiczne, w wyniku których wydzielają się osady trudno rozpuszczalnych związków, powstają barwne związki lub wydzielają się gazy. Jedną z metod wykrywania kationów i anionów jest analiza chemiczna w roztworach. Można ją podzielić na analizę wybiórczą i systematyczną.

Analiza wybiórcza polega na wykrywaniu poszczególnych jonów bez przeprowadzenia wstępnego rozdzielania. Wykorzystuje się w tym przypadku tzw. reakcje specyficzne, dla określonego jonu. Reakcji takich jest niewiele i nie jest możliwa z ich pomocą identyfikacja wszystkich kationów i anionów.

Analiza systematyczna polega na rozdzieleniu i zaszeregowaniu jonów obecnych w roztworze do poszczególnych grup analitycznych, a następnie przeprowadzeniu odpowiednich reakcji charakterystycznych.

Przystępując do analizy należy zwrócić uwagę na pewne cechy roztworów wynikające z obecności niektórych jonów, obserwacje których mogą być pomocne w przeprowadzeniu analizy. Do cech tych należą zapach i odczyn roztworu, ale przede wszystkim barwa roztworu, na przykład:

Jon	Barwa	Jon	Barwa
Cu^{2+}	niebieska	Fe^{2+}	jasnozielona
Cr^{3+}	od zielonej do fioletowej	Fe^{3+}	żółto-brunatna
Ni^{2+}	zielona	CrO_4^{2-}	żółta
Mn^{2+}	jasnoróżowa	$\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$	pomarańczowa
Co^{2+}	różowa	MnO_4^-	fioletowa

Każdą analizę jonów, zarówno roztworów prostych, tj. zawierających jedną sól (lub jeden kwas lub zasadę), jak i złożonych, należy rozpocząć od wykrycia kationów, a następnie anionów. Kolejność ta jest umotywowana tym, że obecność niektórych kationów wyklucza obecność pewnych anionów w roztworze.

7.2. ANALIZA KATIONÓW

7.2.1. Podział kationów na grupy analityczne

Dla celów analizy systematycznej, kationy podzielono na 5 grup analitycznych. Podział ten jest oparty na podobnych reakcjach, jakie kationy danej grupy dają z odczynnikami grupowymi.

Grupa I: Ag^+ (srebro(I)), Hg_2^{2+} (rtęć(I)), Pb^{2+} (ołów(II)).

Odczynnik grupowy: HCl o stężeniu 2 mol/dm^3 .

Grupa II:

Odczynnik grupowy: H_2S w środowisku kwaśnym (HCl o stężeniu 2 mol/dm^3).

Ze względu na charakter chemiczny odpowiednich siarczków kationy grupy II podzielono na dwie podgrupy:

Grupa IIA: Cu^{2+} (miedź(II)), Hg^{2+} (rtęć(II)), Pb^{2+} (ołów(II)) w rozcieńczonych roztworach, Cd^{2+} (kadm(II)) i Bi^{3+} (bizmut(III)).

Siarczki tych kationów są nierozpuszczalne w $(\text{NH}_4)_2\text{S}_2$ i KOH .

Grupa IIB: Sn^{2+} (cyna (II)), Sn^{4+} (cyna(IV)), Sb^{3+} (antymon(III)), Sb^{5+} (antymon(V)), As^{3+} (arsen(III)) i As^{5+} (arsen(V)).

Siarczki tych kationów są rozpuszczalne w $(\text{NH}_4)_2\text{S}_2$ i KOH .

Grupa III:

Kationy III grupy podzielono na dwie podgrupy.

Grupa IIIA: Cr^{3+} (chrom(III)), Al^{3+} (glin), Fe^{2+} (żelazo(II)) i Fe^{3+} (żelazo(III)).

Odczynnik grupowy: $\text{NH}_3(\text{aq})$ w obecności NH_4Cl (słabo alkaliczny bufor amonowy).

Grupa IIIB: Mn^{2+} (mangan(II)), Zn^{2+} (cynk), Co^{2+} (kobalt(II)) i Ni^{2+} (nikiel(II)).

Odczynnik grupowy: $(\text{NH}_4)_2\text{S}$ w obecności buforu amonowego.

Grupa IV: Ca^{2+} (wapń), Sr^{2+} (stront) i Ba^{2+} (bar).

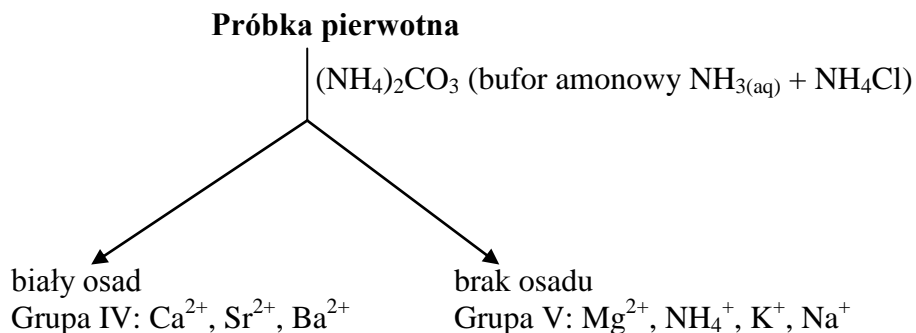
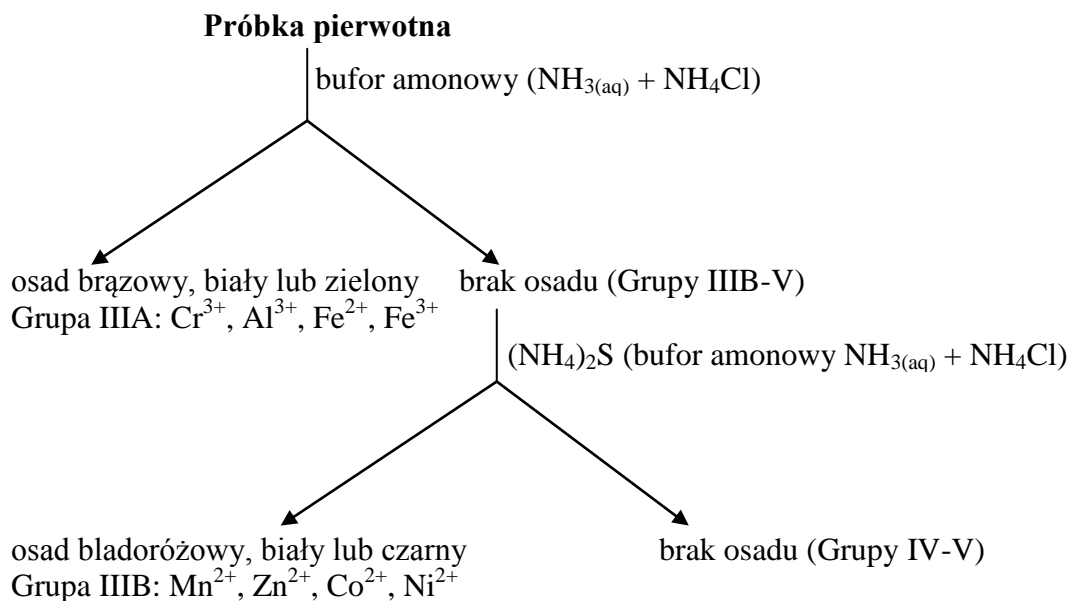
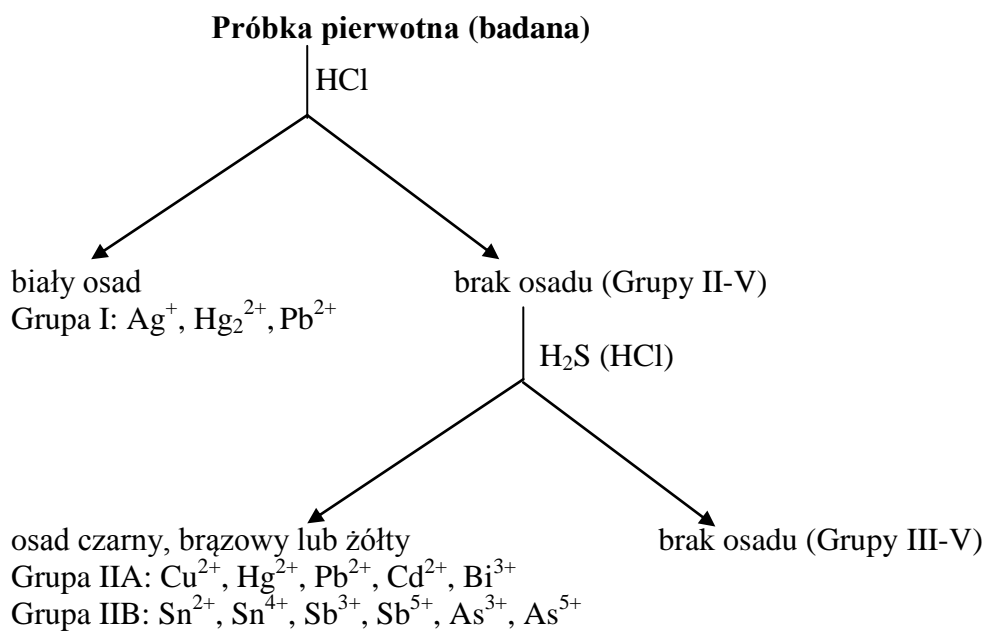
Odczynnik grupowy: $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$ w obecności buforu amonowego.

Grupa V : Mg^{2+} (magnez), K^+ (potas), NH_4^+ (jon amonowy) i Na^+ (sód).

Grupa ta nie posiada odczynnika grupowego.

Schemat analizy systematycznej kationów przedstawiono w Tabeli 7.1.

Tabela 7.1. Schemat systematycznej analizy kationów

Przykładowe sprawozdania z analizy jakościowej jonów

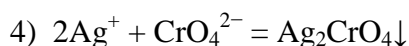
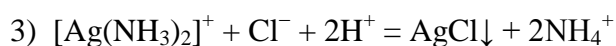
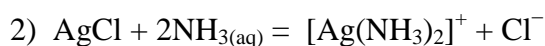
Nazwisko i imię .....

Temat: Wykrywanie kationów grup I i II

Data: .....

Próbka pierwotna (p.p.) – roztwór bezbarwny, co wyklucza obecność jonów Cu^{2+}

Czynność	Wynik	Wniosek
1) p.p. + HCl	biały osad	obecne kationy grupy I
2) osad 1 + $\text{NH}_3(\text{aq})$	osad rozpuszcza się	obecne jony Ag^+
3) roztwór 2 + HNO_3	osad wytrąca się	jony Ag^+
4) p.p. + $\text{CH}_3\text{COONa} + \text{K}_2\text{CrO}_4$	brunatnoczerwony osad	jony Ag^+

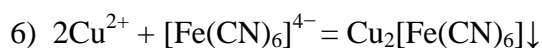
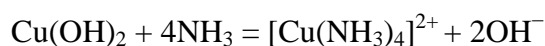
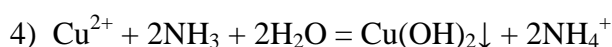
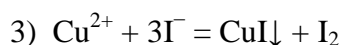
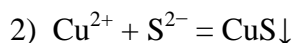
Nazwisko i imię .....

Temat: Wykrywanie kationów grup I i II

Data: .....

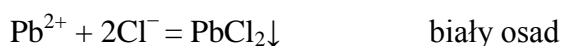
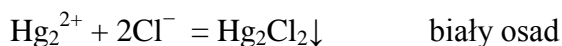
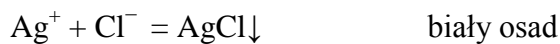
Próbka pierwotna (p.p.) – barwa niebieska roztworu wskazuje na obecność jonów Cu^{2+}

Czynność	Wynik	Wniosek
1) p.p. + HCl	–	brak kationów grupy I
2) roztwór 1 + H_2S	czarny osad	obecne kationy grupy II
3) p.p. + KI	brązowa mieszanina	brak kationów Pb^{2+} i Hg^{2+}
4) p.p. + $\text{NH}_3(\text{aq})$	niebieski osad rozpuszczalny w nadmiarze $\text{NH}_3(\text{aq})$, barwa granatowa roztworu	} jony Cu^{2+}
5) p.p. + NaOH	niebieski osad	
6) p.p. + $\text{K}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$	brunatny osad	

7.2.2. I grupa analityczna

Z roztworu otrzymanego do analizy pobieramy do probówki małą jego ilość, ok. 1 cm³ tzw. próbkę pierwotną (oznaczaną p.p.), i zadajemy równą objętością HCl o stężeniu 2 mol/dm³. Wytrącenie się osadu świadczy o obecności kationów I grupy.

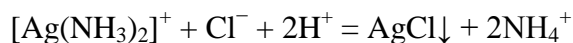
Rozróżnienie wymienionych kationów przeprowadzamy badając zachowanie się tych osadów w NH_{3(aq)} o stężeniu 2 mol/dm³.

1. Jony Ag⁺

Do części osadu dodajemy 2-3-krotną objętość NH_{3(aq)} i wytrząsamy. Jeżeli osad się rozpuści, obecne są jony Ag⁺. Jony te tworzą w tej reakcji związek kompleksowy chlorek diaminasrebra:

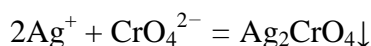
Osad AgCl wytrąca się ponownie pod działaniem kwasów, na przykład 2 molowego HNO₃, gdyż wytworzony związek kompleksowy jest nietrwały w środowisku kwaśnym:

Reakcje charakterystyczne

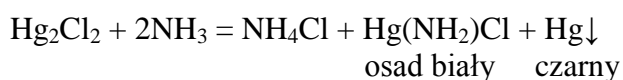
Uwaga: Reakcje charakterystyczne wykonujemy z próbki pierwotnej. W celu jednoznacznej identyfikacji danego kationu lub anionu należy wykonać wszystkie podane w skrypcie reakcje na dany jon.

a) Do około 0,5 cm³ analizowanego roztworu dodajemy kilka kropli roztworu octanu sodu CH₃COONa, a następnie roztworu chromianu(VI) potasu K₂CrO₄. Wytrąca się wówczas brunatnoczerwony osad:

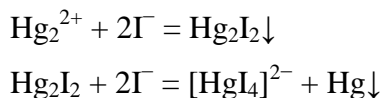
2. Jony Hg₂²⁺

Pod wpływem NH_{3(aq)} osad wytrąconego chlorku rtęci(I) czernieje na skutek wydzielania się metalicznej rtęci (równocześnie powstaje chlorek amidortęci(II)):

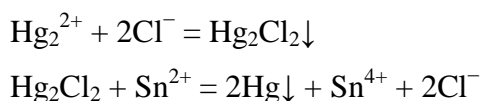

Reakcje charakterystyczne

a) Próbkę pierwotną zadajemy małą ilością, 2-3 krople, roztworu KI. Powstaje żółtozielony osad jodku rtęci(I), który po dodaniu nadmiaru odczynnika czernieje wskutek wydzielania się metalicznej rtęci:

b) Próbkę pierwotną zadajemy (po kropli) roztworem SnCl_2 . Początkowo wytrąca się biały osad chlorku rtęci(I) (kalomelu), który czernieje w nadmiarze dodanego odczynnika:

W reakcji tej ujawniają się redukujące właściwości SnCl_2 .

3. Jony Pb^{2+}

Jeżeli pod wpływem $\text{NH}_3(\text{aq})$ osad wytrąconego chlorku się nie zmienia, obecne są jony Pb^{2+} .

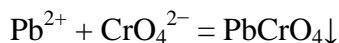
Reakcje charakterystyczne

a) Do próbki pierwotnej dodajemy kilka kropel KI. Wytrąca się żółty osad jodku ołowiu(II):

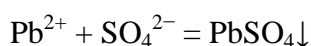

Osad PbI_2 jest dobrze rozpuszczalny w gorącej wodzie, a po ochłodzeniu krystalizuje w postaci żółtych błyszczących blaszek. W tym celu do części osadu PbI_2 dodajemy wodę destylowaną, ogrzewamy aż do całkowitego rozpuszczenia i pozostawiamy do wystygnięcia.

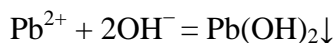
b) Do próbki pierwotnej dodajemy K_2CrO_4 . Wytrąca się żółty osad chromianu(VI) ołowiu(II):

c) Do próbki pierwotnej dodajemy H_2SO_4 o stężeniu 1 mol/dm^3 . Powstaje biały osad siarczanu(VI) ołowiu(II):

d) Do próbki pierwotnej dodajemy po kropli wodorotlenku sodu lub potasu. Wytrąca się osad wodorotlenku ołowiu(II), który szybko rozpuszcza się w nadmiarze wodorotlenku dając anion kompleksowy tetrahydroksoołowian(II):

W reakcji tej przejawiają się amfoteryczne właściwości wodorotlenku ołowiu(II).

W tabeli 7.2 porównano reakcje kationów grupy I.

Tabela 7.2. Reakcje kationów grupy I

Odczynnik	Ag^+	Hg_2^{2+}	Pb^{2+}
HCl	AgCl biały osad rozpuszczalny w $\text{NH}_3(\text{aq})$	Hg_2Cl_2 biały osad czerniejący pod wpływem $\text{NH}_3(\text{aq})$	PbCl_2 biały osad nierozpuszczalny w $\text{NH}_3(\text{aq})$
KI	AgI jasnożółty osad nierozpuszczalny w $\text{NH}_3(\text{aq})$	Hg_2I_2 żółtozielony osad czerniejący w nadmiarze KI	PbI_2 żółty osad rozpuszczalny w gorącej wodzie, na zimno krystalizuje
K_2CrO_4	Ag_2CrO_4 brunatno-czerwony osad	Hg_2CrO_4 brunatny osad	PbCrO_4 żółty osad rozpuszczalny w NaOH
NaOH KOH	Ag_2O brunatny osad rozpuszczalny w $\text{NH}_3(\text{aq})$	$\text{HgO} + \text{Hg}$ czarny	$\text{Pb}(\text{OH})_2$ biały osad amfoteryczny rozpuszczalny w nadmiarze odczynnika

7.2.3. II grupa analityczna

Odczynnikiem grupowym jest H_2S w środowisku kwaśnym (HCl o stężeniu 2 mol/dm³). Rozpuszczalność H_2S w wodzie jest niewielka, dlatego musimy stosować 5-10-krotnie większe objętości odczynnika strącającego od objętości analizowanej próbki.

Jeżeli za pomocą 2 molowego HCl stwierdziliśmy brak kationów I grupy, wówczas analizę na II grupę kationów przeprowadzamy z tej samej próbki, dolewając do niej 5-10-krotną objętość kwasu siarkowodorowego. Gdy obecne są kationy II grupy, wytrącają się barwne osady ich siarczków. **Uwaga: wytrącone osady mogą mieć barwy nieco inne niż podawane dla siarczków metali grupy II, a to z powodu ich zależności od stopnia rozdrobnienia wytrączanych osadów i możliwego równoczesnego wytrącania się siarki.**

Ze względu na charakter chemiczny otrzymanych siarczków kationy II grupy dzielimy na dwie podgrupy:

Grupa IIA	$\text{Pb}^{2+} + \text{S}^{2-} = \text{PbS} \downarrow$	czarny osad
	$\text{Hg}^{2+} + \text{S}^{2-} = \text{HgS} \downarrow$	czarny osad
	$\text{Cu}^{2+} + \text{S}^{2-} = \text{CuS} \downarrow$	czarny osad
	$2\text{Bi}^{3+} + 3\text{S}^{2-} = \text{Bi}_2\text{S}_3 \downarrow$	ciemnobrunatny osad
	$\text{Cd}^{2+} + \text{S}^{2-} = \text{CdS} \downarrow$	żółty osad
Grupa IIB	$\text{Sn}^{2+} + \text{S}^{2-} = \text{SnS} \downarrow$	brunatny osad
	$\text{Sn}^{4+} + 2\text{S}^{2-} = \text{SnS}_2 \downarrow$	żółty osad
	$2\text{Sb}^{3+} + 3\text{S}^{2-} = \text{Sb}_2\text{S}_3 \downarrow$	pomarańczowy osad
	$2\text{Sb}^{5+} + 5\text{S}^{2-} = \text{Sb}_2\text{S}_5 \downarrow$	pomarańczowy osad
	$2\text{As}^{3+} + 3\text{S}^{2-} = \text{As}_2\text{S}_3 \downarrow$	żółty osad
	$2\text{As}^{5+} + 5\text{S}^{2-} = \text{As}_2\text{S}_5 \downarrow$	żółty osad

Aby stwierdzić, czy kation należy do grupy IIA czy IIB, należy do dwóch próbek pobrać niewielką ilość otrzymanego osadu siarczku. Osad w pierwszej próbce zadajemy roztworem disiarczku amonu $(\text{NH}_4)_2\text{S}_2$, zaś w drugiej, roztworem KOH. Jeżeli siarczek jest nierozpuszczalny w $(\text{NH}_4)_2\text{S}_2$ oraz w KOH, kation należy do grupy IIA. Jeżeli osad rozpuszcza się, kation należy do grupy IIB.

7.2.3.1. Grupa IIA

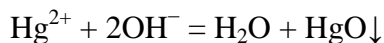
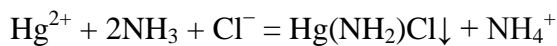
1. Jony Pb^{2+}

Analizę rozpoczynamy od sprawdzenia, czy w roztworze znajdują się jony Pb^{2+} . Należą one zasadniczo do I grupy, jeżeli jednak roztwór soli ołowiu(II) jest rozcieńczony, jony te nie wytrącają się w grupie I, gdyż PbCl_2 jest stosunkowo nieźle rozpuszczalny (iloczyn rozpuszczalności PbCl_2 , $K_S = 2,4 \cdot 10^{-4}$). PbS posiada znacznie niższą rozpuszczalność ($K_S = 4,2 \cdot 10^{-28}$), w związku z czym wytrąca się nawet z bardzo rozcieńczonych roztworów. Do wykrycia Pb^{2+} służą nam te same reakcje charakterystyczne co w grupie I, z wyjątkiem oczywiście reakcji z HCl (reakcje charakterystyczne na jony Pb^{2+} w rozdziale 7.2.2).

2. Jony Hg^{2+}

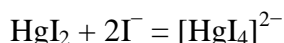
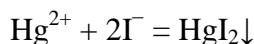
Do dwóch próbek pobieramy niewielkie ilości próbki pierwotnej. Pierwszą z nich zadajemy $\text{NH}_{3(\text{aq})}$, drugą NaOH o stężeniu 2 mol/dm^3 . Jeżeli w próbce zadanej $\text{NH}_{3(\text{aq})}$ strąci się biały osad chlorku amidortęci(II) (w przypadku gdy badaną solą jest chlorek rtęci(II)), a w próbce zadanej NaOH, żółty osad tlenku rtęci(II), to obecne są jony Hg^{2+} :

Reakcje charakterystyczne

a) Próbkę pierwotną zadajemy 2-3 kroplami KI (przy pomocy kroplomierza). Strąca się czerwony osad, który szybko rozpuszcza się w nadmiarze odczynnika z wytworzeniem bezbarwnego związku kompleksowego tetrajodortęcianu(II) potasu:

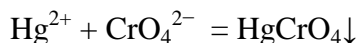
b) Próbkę pierwotną zadajemy SnCl_2 . W pierwszym etapie następuje redukcja $2\text{Hg}^{2+} \rightarrow \text{Hg}_2^{2+}$, a powstały jon rtęci(I) łączy się z Cl^- dając biały osad chlorku rtęci(I):

W drugim etapie następuje dalsza redukcja jonów Hg_2^{2+} do metalicznej rtęci:

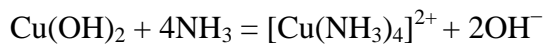
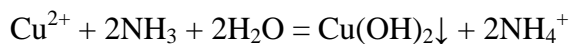

c) Stężony K_2CrO_4 strąca (po chwili) czerwony osad chromianu(VI) rtęci(II):

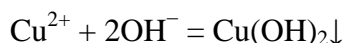

3. Jony Cu^{2+}

Jony miedzi(II) posiadają w roztworach wodnych niebieską barwę. Jeżeli pod wpływem niewielkiej ilości $\text{NH}_{3(\text{aq})}$ wytrąca się niebieski osad, który rozpuszcza się w nadmiarze $\text{NH}_{3(\text{aq})}$ nadając roztworowi barwę granatową, a NaOH strąca niebieski osad, to obecne są jony Cu^{2+} . W pierwszym przypadku po rozpuszczeniu wodorotlenku miedzi powstaje kation tetraaminamiedzi(II):

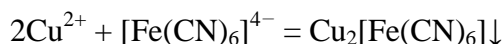
a w drugim, osad wodorotlenku miedzi(II):

Reakcje charakterystyczne

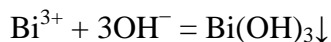
a) Próbkę pierwotną zadajemy roztworem heksacyjanożelazianu(II) potasu $\text{K}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$.

Wytrąca się brunatny osad heksacyjanożelazianu(II) miedzi(II):

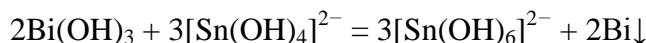
4. Jony Bi^{3+}

Jeżeli $\text{NH}_{3(\text{aq})}$ i NaOH strącają biały osad, przy czym oba te osady nie rozpuszczają się w nadmiarze odczynników, to obecne są jony Bi^{3+} . Reakcje w obu przypadkach przebiegają identycznie:

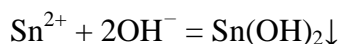

Reakcje charakterystyczne

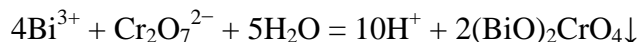
a) Na wytrącony osad $\text{Bi}(\text{OH})_3$ działamy tetrahydroksocynianem(II) sodu $\text{Na}_2[\text{Sn}(\text{OH})_4]$, w wyniku czego osad czernieje. Jest to reakcja specyficzna dla jonów Bi^{3+} :

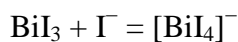
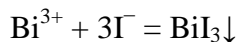
Odczynnik należy sporządzić samemu przed reakcją. W tym celu 1 cm^3 roztworu SnCl_2 zadajemy po kropli NaOH dotąd, aż wytrącający się początkowo osad wodorotlenku cyny(II) (związek amfoteryczny) rozpuści się w nadmiarze odczynnika, przechodząc w tetrahydroksocynian(II) sodu:

b) Próbkę pierwotną zadajemy dichromianem(VI) potasu. Wytrąca się żółty osad chromianu(VI) oksobizmutu(III), nierozpuszczalny w NaOH (odróżnienie od Pb^{2+}):

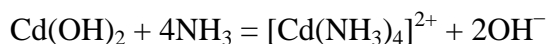
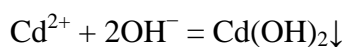

c) KI dodany do próbki pierwotnej strąca brunatnoczarny osad jodku bizmutu(III) rozpuszczalny w nadmiarze odczynnika. Powstaje wówczas żółtopomarańczowy związek kompleksowy, tetrajodobizmutan(III) potasu:

5. Jony Cd^{2+}

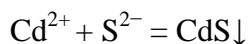
Próbka pierwotna zadana $\text{NH}_{3(\text{aq})}$ daje biały osad wodorotlenku kadmu, rozpuszczalny w nadmiarze odczynnika:

W próbce pierwotnej zadanej NaOH wytrąca się $\text{Cd}(\text{OH})_2$, lecz osad ten nie rozpuszcza się w nadmiarze odczynnika.

Reakcje charakterystyczne

a) Próbkę pierwotną zadajemy $(\text{NH}_4)_2\text{S}$. Tworzy się żółty osad siarczku kadmu nierozpuszczalny w nadmiarze odczynnika:

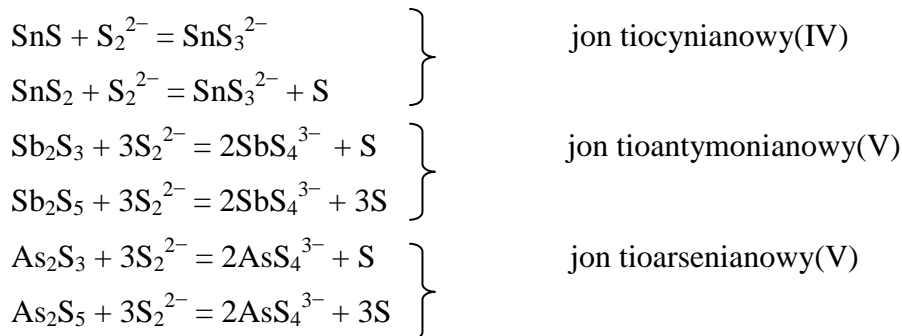
W tabeli 7.3 porównano reakcje kationów grupy IIA.

Tabela 7.3. Reakcje kationów grupy IIA

Odczynnik	Hg^{2+}	Cu^{2+}	Cd^{2+}	Bi^{3+}
$\text{H}_2\text{S} (+\text{HCl})$	HgS czarny	CuS czarny	CdS żółty	Bi_2S_3 brunatny
NaOH	HgO żółty nierozp. w nadmiarze NaOH	$\text{Cu}(\text{OH})_2$ niebieski rozp. w $\text{NH}_3(\text{aq})$, granatowy roztwór	$\text{Cd}(\text{OH})_2$ biały nierozp. w nadmiarze NaOH	$\text{Bi}(\text{OH})_3$ biały nierozp. w nadmiarze NaOH
$\text{NH}_3(\text{aq})$	$\text{Hg}(\text{NH}_2)\text{Cl}$ biały	$\text{Cu}(\text{OH})_2$ niebieski rozp. w nadmiarze $\text{NH}_3(\text{aq})$, granatowy roztwór	$\text{Cd}(\text{OH})_2$ biały rozp. w nadmiarze $\text{NH}_3(\text{aq})$	$\text{Bi}(\text{OH})_3$ biały
KI	HgI_2 czerwony rozp. w nadmiarze KI, roztwór bezbarwny	$\text{CuI} + \text{I}_2$, biały osad maskowany brunatnym I_2	–	BiI_3 brunatny rozp. w nadmiarze KI, żółty roztwór
SnCl_2	Hg_2Cl_2 biały czernieje w nadmiarze SnCl_2	–	–	Bi metal. czarny
$\text{K}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$	$\text{Hg}_2[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ biały	$\text{Cu}_2[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ czerwono-brunatny	$\text{Cd}_2[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ biały	$\text{Bi}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]_3$ jasnozielono-żółty

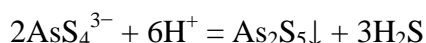
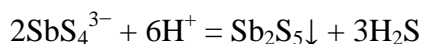
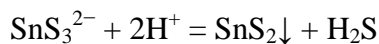
7.2.3.2. Grupa IIB

Jeżeli wytrącony siarczek rozpuszcza się w disiarczku amonu, to obecne są kationy grupy IIB.

Jak widać, niezależnie od tego, czy rozpuszczono siarczek o niższym czy wyższym stopniu utlenienia metalu, w powstałych siarkosolach metal charakteryzuje się wyższym stopniem utlenienia.

Po zakwaszeniu kwasem solnym z roztworów siarkosoli strącają się siarczki, w których metal będzie występował zawsze na wyższym stopniu utlenienia:

Analiza kationów grupy IIB polega na badaniu rozpuszczalności wytrąconych siarczków w roztworze węglanu amonu $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$.

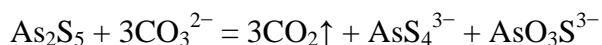
W tym celu do otrzymanego osadu należy dodać 3-4 g $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$ i 10 cm³ wody, a następnie ogrzewać mieszaninę przez około 5 minut na łaźni wodnej (temp. 60°C).

1. Jony As^{3+} i As^{5+}

Jeżeli otrzymany osad rozpuszcza się w roztworze węglanu amonu, to badana próbka zawiera jony As^{3+} lub As^{5+} . As_2S_3 rozpuszczając się w $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$, tworzy arseniany(III) i tioarseniany(III):

As_2S_5 tworzy tritioarseniany(V) i monotioarseniany(V):

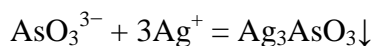

NaOH i $\text{NH}_3(\text{aq})$ nie strącają osadów z roztworów zawierających jony arsenu.

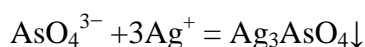
Reakcje charakterystyczne

Arsen występuje w roztworach wodnych najczęściej w postaci anionów AsO_3^{3-} oraz AsO_4^{3-} .

a) Próbkę pierwotną zadajemy AgNO_3 . W przypadku obecności arsenu(III), AsO_3^{3-} , strąca się żółty osad arsenianu(III) srebra:

Gdy w roztworze są obecne jony arsenu(V), AsO_4^{3-} , strąca się czekoladowobrązowy osad arsenianu(V) srebra:

Oba osady rozpuszczają się w amoniaku.

b) Mieszanina magnezowa, czyli roztwór $\text{MgCl}_2 + \text{NH}_3(\text{aq}) + \text{NH}_4\text{Cl}$, wytrąca z roztworów obojętnych lub amoniakalnych, zawierających arseniany(V), biały krystaliczny osad arsenianu(V) amonu-magnezu:

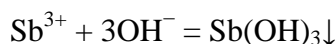
Reakcji tej nie dają arseniany(III).

2. Jony Sb^{3+} i Sb^{5+}

Jeżeli osad nie rozpuszcza się w roztworze $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$, to próbka może zawierać jony cyny lub antymonu. W przypadku obecności antymonu(III) lub antymonu(V) otrzymany osad siarczku jest pomarańczowy.

Reakcje charakterystyczne

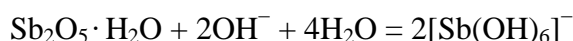
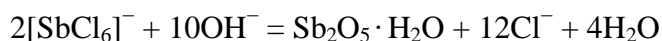
a) NaOH , KOH , $\text{NH}_3(\text{aq})$ oraz węglany metali alkalicznych strącają z próbki pierwotnej zawierającej jony Sb^{3+} biały osad:

rozpuszczalny w nadmiarze ługu:

W przypadku obecności związków antymonu(V) wytrąca się również biały osad $\text{Sb}_2\text{O}_5 \cdot \text{H}_2\text{O}$ rozpuszczalny w nadmiarze ługu, np.:

b) Woda powoduje hydrolizę soli antymonu. W tym celu zakwaszoną kwasem solnym próbkę pierwotną rozcieńczamy wodą:

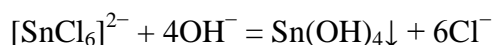
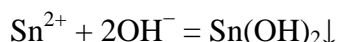

3. Jony Sn^{2+} i Sn^{4+}

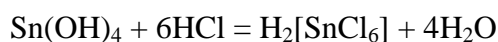
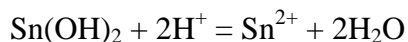
Jeżeli osad nie rozpuszcza się w $(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$ i ma barwę brunatną lub żółtą, to należy wnioskować o obecności jonów Sn^{2+} lub Sn^{4+} . Cyna Sn^{4+} występuje w roztworach przeważnie w postaci anionów kompleksowych $[\text{SnCl}_6]^{2-}$ lub $[\text{Sn}(\text{OH})_6]^{2-}$.

Reakcje charakterystyczne

a) NaOH, KOH, $\text{NH}_3(\text{aq})$ strącają z roztworów soli cyny białe osady:

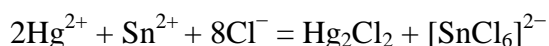
Wodorotlenki cyny(II) i cyny(IV) mają charakter amfoteryczny i rozpuszczają się zarówno w kwasach, jak i w nadmiarze ługu:

Kwas $\text{H}_2[\text{SnCl}_6]$ nie występuje w stanie wolnym i wytrąca się z zakwaszonych roztworów w postaci białego żelu $x\text{SnO}_2 \cdot y\text{H}_2\text{O}$.

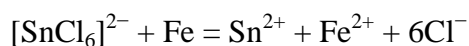

b) Próbkę pierwotną zadajemy HgCl_2 . Wytrąca się biały osad kalomelu Hg_2Cl_2 , który następnie szarzeje i przechodzi w czarny osad rtęci metalicznej:

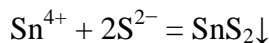
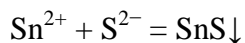
Reakcji tej nie dają jony Sn^{4+} .

c) Żelazo metaliczne redukuje w zakwaszonym roztworze jon Sn^{4+} do jonu Sn^{2+} :

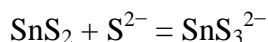

Metale bardziej aktywne, takie jak cynk czy glin, przeprowadzają redukcję jonów Sn^{4+} do metalicznej cyny.

d) Do próbki pierwotnej dodajemy $(\text{NH}_4)_2\text{S}$; strącają się osady siarczków:

Siarczek cyny(IV) SnS_2 rozpuszcza się w nadmiarze odczynnika:

W tabeli 7.4 zestawiono reakcje kationów grupy IIB.

Tabela 7.4. Reakcje kationów grupy IIB

Odczynnik	As ³⁺	As ⁵⁺	Sb ³⁺
H ₂ S (+HCl)	As ₂ S ₃ żółty rozp. w (NH ₄) ₂ S ₂ i (NH ₄) ₂ CO ₃	As ₂ S ₅ żółty rozp. w (NH ₄) ₂ S ₂ i (NH ₄) ₂ CO ₃	Sb ₂ S ₃ pomarańczowy rozp. w (NH ₄) ₂ S ₂ nierozp. w (NH ₄) ₂ CO ₃
AgNO ₃	Ag ₃ AsO ₃ żółty rozp. w NH _{3(aq)}	Ag ₃ AsO ₄ czekoladowo-brunatny rozp. w NH _{3(aq)}	–
NaOH, KOH lub NH _{3(aq)}	–	–	Sb ₂ O _{3(aq)} biały rozp. w nadmiarze ługów
H ₂ O	–	–	SbOCl biały
mieszanina magnezowa NH ₄ Cl, NH _{3(aq)} , MgCl ₂	–	MgNH ₄ AsO ₄ biały krystaliczny	–

Odczynnik	Sb ⁵⁺	Sn ²⁺	Sn ⁴⁺
H ₂ S (+HCl)	Sb ₂ S ₅ pomarańczowy rozp. w (NH ₄) ₂ S ₂ nierozp. w (NH ₄) ₂ CO ₃	SnS brunatny rozp. w (NH ₄) ₂ S ₂ nierozp. w (NH ₄) ₂ CO ₃	SnS ₂ żółty rozp. w (NH ₄) ₂ S ₂ nierozp. w (NH ₄) ₂ CO ₃
AgNO ₃	AgSbO ₃ biały rozp. w NH _{3(aq)}	–	–
NaOH, KOH lub NH _{3(aq)}	Sb ₂ O _{5(aq)} biały rozp. w nadmiarze ługów	Sn(OH) ₂ biały rozp. w nadmiarze ługów	Sn(OH) ₄ rozp. w nadmiarze ługów
H ₂ O	SbO ₂ Cl biały	–	–
mieszanina magnezowa NH ₄ Cl, NH _{3(aq)} , MgCl ₂	–	–	–
HgCl ₂	–	Hg ₂ Cl ₂ + Hg czarny	–

7.2.4. III grupa analityczna

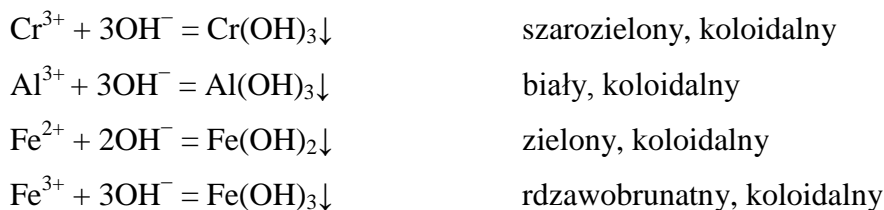
Kationy III grupy dzielą się na dwie podgrupy: IIIA i IIIB.

7.2.4.1. Grupa IIIA

Odczynnikiem grupowym jest NH_{3(aq)} w obecności NH₄Cl (bufor amonowy). Jeżeli stwierdzimy brak kationów poprzednich grup, wówczas nową porcję badanego roztworu zadajemy roztworem NH₄Cl o stężeniu 2 mol/dm³ w ilości 3-4-krotnie większej niż wynosi jej objętość, a następnie kilkoma kroplami NH_{3(aq)} o stężeniu 2 mol/dm³. Stężenie jonów

OH^- nie powinno być zbyt duże i dlatego stosujemy dodatek NH_4Cl . Wytwarza się wtedy słabo alkaliczna mieszanina buforowa. Konieczne jest przestrzeganie kolejności dodawanych roztworów w celu uniknięcia wytrącenia wodorotlenków podgrupy IIIB.

Jeżeli dodanie wspomnianych odczynników spowoduje wytrącenie osadu, wówczas mogą być obecne kationy: Cr^{3+} , Al^{3+} , Fe^{3+} lub Fe^{2+} :

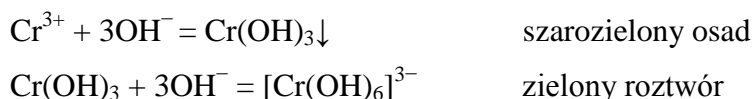
Jeżeli stężenie jonów Fe jest zbyt małe, wówczas mogą się one wytrącić w grupie IIIB.

1. Jony Cr^{3+}

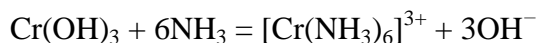
Jony Cr^{3+} są w roztworach wodnych zielone lub fioletowe. Gdy pod wpływem odczynnika grupowego wytrąca się szarozielony osad, wówczas obecne są jony Cr^{3+} .

Reakcje charakterystyczne

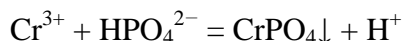
a) Do próbki pierwotnej dodajemy kroplami NaOH . Początkowo wytrąca się szarozielony galaretowaty osad $\text{Cr}(\text{OH})_3$, który rozpuszcza się w nadmiarze odczynnika, tworząc jon heksahydroksochromianu(III):

b) $\text{NH}_{3(\text{aq})}$ strąca osad $\text{Cr}(\text{OH})_3$, który rozpuszcza się w nadmiarze amoniaku z utworzeniem aminokompleksu o barwie fioletowej:

c) Wodoroortofosforan(V) sodu Na_2HPO_4 wytrąca z roztworów zawierających jony Cr^{3+} zielonkawy osad ortofosforanu(V) chromu(III):

2. Jony Al^{3+}

Jeżeli odczynniki grupowe strącają białawy, koloidalny osad, to w roztworze obecne są jony Al^{3+} . Osad ten łatwo jest przeoczyć, bowiem przypomina grudki żelatyny spęczniałej w

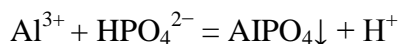
wodzie. Najlepiej probówkę po reakcji odstawić na chwilę aż do opadnięcia osadu, i obserwować ją na ciemnym tle.

Reakcje charakterystyczne

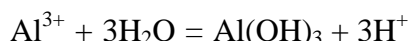
a) W próbce zadanej kilkoma kroplami NaOH strąca się osad wodorotlenku glinu, który rozpuszcza się w nadmiarze odczynnika, z wytworzeniem anionu kompleksowego tetrahydroksoglinianu:

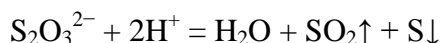
b) Do próbki pierwotnej dodajemy Na_2HPO_4 . Wytrąca się biały, koloidalny osad ortofosforanu(V) glinu:

c) Sole glinu ulegają w roztworach wodnych daleko posuniętej hydrolizie w myśl równania:

Jeżeli do takiego roztworu dodamy czynnika wiążącego jony H^+ , wówczas zgodnie z prawem działania mas reakcja będzie przebiegać w prawo niemal całkowicie. Takim czynnikiem może być tiosiarczan sodu $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$, który reagując z jonami H^+ ulega rozkładowi:

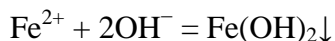

Wobec tego próbka zadana roztworem $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ lekko ogrzana mętnieje wskutek wydzielania się koloidalnej siarki, a gazowy SO_2 poznajemy po charakterystycznym zapachu.

3. Jony Fe^{2+}

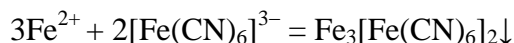
Reakcje charakterystyczne

a) Próbka pierwotna zadana NaOH daje jasnozielony osad wodorotlenku żelaza(II), brunatniejący na powietrzu wskutek utleniania się do Fe(OH)_3 :

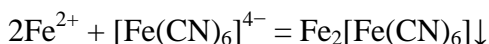
Osad ten nie rozpuszcza się w nadmiarze odczynnika (odróżnienie od Cr^{3+}).

b) Próbkę pierwotną zadajemy heksacyjanożelazianem(III) potasu $\text{K}_3[\text{Fe(CN)}_6]$. Wytrąca się niebieski osad:

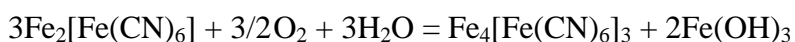

Osad ten jest nierozpuszczalny w kwasach; pod wpływem zasad rozkłada się, tworząc wodorotlenki żelaza.

c) Heksacyjanożelazian(II) potasu $K_4[Fe(CN)_6]$ strąca z obojętnych lub zakwaszonych roztworów biały osad heksacyjanożelazianu(II) żelaza(II):

Na powietrzu osad zabarwia się na niebiesko na skutek utlenienia jonu żelaza Fe^{2+} do żelaza Fe^{3+} i przechodzenia osadu w heksacyjanożelazian(II) żelaza(III) $Fe_4[Fe(CN)_6]_3$ (tzw. błękit pruski):

Uwaga: Sole żelaza(II) zawierają zawsze nieco jonów żelaza(III) wskutek utleniania tlenem z powietrza. Ponieważ reakcje na jony Fe^{3+} są bardzo czułe, przeto zawsze obok jonów Fe^{2+} wykryjemy jony Fe^{3+} .

4. Jony Fe^{3+}

Sole Fe^{3+} posiadają w roztworach wodnych barwę żółtą. Jeżeli w reakcji z odczynnikiem grupowym powstał rdzawobrunatny osad, to obecne są jony Fe^{3+} .

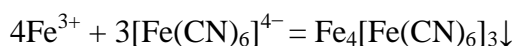
Reakcje charakterystyczne

a) Do próbki pierwotnej słabo zakwaszonej kwasem solnym o stężeniu 2 mol/dm^3 , dodajemy tiocyjanianu potasu lub amonu ($KSCN$, NH_4SCN). Roztwór barwi się na kolor krwistoczerwony:

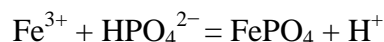
Nadmiar jonów SCN^- powoduje pogłębienie barwy spowodowane stopniowym powstawaniem kompleksów aż do $[Fe(SCN)_6]^{3-}$.

b) Heksacyjanożelazian(II) potasu $K_4[Fe(CN)_6]$ daje niebieski osad tzw. błękitu pruskiego:

c) Heksacyjanożelazian(III) potasu $K_3[Fe(CN)_6]$ daje brunatne zabarwienie roztworu, co stanowi podstawę rozróżnienia jonów Fe^{2+} od Fe^{3+} .

d) Wodorooortofosforan(V) sodu wytrąca z roztworów zawierających jony Fe^{3+} żółtobiały osad ortofosforanu(V) żelaza(III):

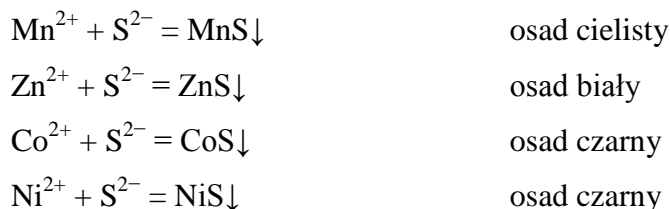
W tabeli 7.5 zestawiono reakcje kationów grupy IIIA.

Tabela 7.5. Reakcje kationów grupy IIIA

Odczynnik	Cr^{3+}	Al^{3+}	Fe^{2+}	Fe^{3+}
$\text{NH}_3(\text{aq}) + \text{NH}_4\text{Cl}$	$\text{Cr}(\text{OH})_3$ szaro-zielony rozp. w stęż. amoniaku	$\text{Al}(\text{OH})_3$ biały	$\text{Fe}(\text{OH})_2$ zielony koloidalny	$\text{Fe}(\text{OH})_3$ brunatny koloidalny
NaOH	$\text{Cr}(\text{OH})_3$ rozp. w nadmiarze NaOH	$\text{Al}(\text{OH})_3$ rozp. w nadmiarze NaOH	$\text{Fe}(\text{OH})_2$	$\text{Fe}(\text{OH})_3$
$\text{K}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]$	–	–	$\text{Fe}_2[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ niebieski	$\text{Fe}_4[\text{Fe}(\text{CN})_6]_3$ ciemnoniebieski
$\text{K}_3[\text{Fe}(\text{CN})_6]$	–	–	$\text{Fe}_3[\text{Fe}(\text{CN})_6]_2$ ciemnoniebieski	$\text{Fe}[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ brak osadu, brunatny kolor
SCN^-	–	–	–	$\text{Fe}(\text{SCN})_3$ brak osadu, krwisto-czerwony kolor
Na_2HPO_4	CrPO_4 zielony	AlPO_4 biały, koloidalny	$\text{Fe}_3(\text{PO}_4)_2$ biały	FePO_4 żółtobiały

7.2.4.2. Grupa analityczna IIIB

Jeżeli pod wpływem NH_4Cl i $\text{NH}_3(\text{aq})$ nie powstaje osad, wtedy do tej samej próbki dodajemy siarczku amonu $(\text{NH}_4)_2\text{S}$. W wypadku obecności kationów podgrupy IIIB wytrącają się następujące osady:

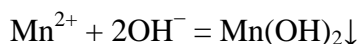

1. Jony Mn^{2+}

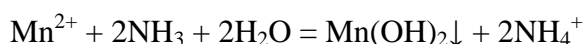
Gdy pod wpływem odczynników grupowych powstaje cielisty osad, obecne są jony Mn^{2+} .

Reakcje charakterystyczne

a) Próbka pierwotna zadana NaOH daje biały osad wodorotlenku manganu(II), brunatniejący na powietrzu wskutek utleniania Mn(II) → Mn(IV):

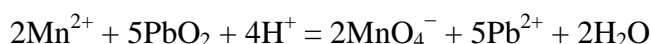

b) Amoniak $\text{NH}_3(\text{aq})$ wytrąca biały osad wodorotlenku manganu(II):

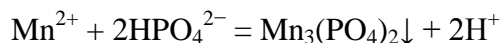

c) Silne środki utleniające powodują utlenienie Mn(II) → Mn(VII), w wyniku czego powstają jony manganianowe(VII) o barwie fioletowej.

Reakcję przeprowadzamy następująco: próbkę pierwotną (1-2 krople) zadajemy 3-4-krotnie większą objętością stężonego HNO_3 , a następnie wsypujemy niewielką ilość PbO_2 . Całość ogrzewamy w probówce do wrzenia (wylot probówki skierowany ku tylnej ścianie wyciągu), następnie rozcieńczamy wodą destylowaną. Po opadnięciu osadu widoczne jest wyraźne fioletowe zabarwienie roztworu. Przebieg reakcji przedstawia równanie:

d) Próbka pierwotna zadana wodorooortofosforanem(V) sodu Na_2HPO_4 daje biały osad ortofosforanu(V) manganu(II):

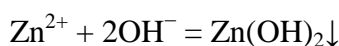
Osad ten rozpuszcza się w kwasach.

2. Jony Zn^{2+}

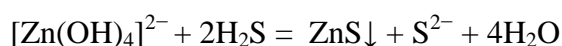
Jeżeli z odczynnikami grupowymi powstaje biały osad, to obecne są jony Zn^{2+} .

Reakcje charakterystyczne

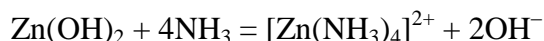
a) Próbka pierwotna zadana kilkoma kroplami NaOH daje osad wodorotlenku cynku, rozpuszczalny w nadmiarze odczynnika z utworzeniem tetrahydroksocynkanu:

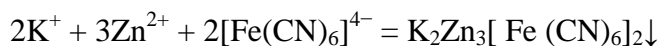
Dodatek roztworu kwasu siarkowodorowego do tej próbki powoduje wytrącenie się osadu siarczku cynku:

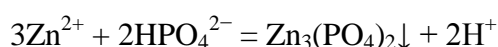
b) $\text{NH}_3(\text{aq})$ początkowo strąca biały osad wodorotlenku cynku, rozpuszczalny w nadmiarze odczynnika, z wytworzeniem związku kompleksowego:

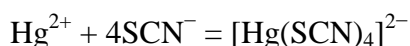
c) Heksacyjanożelazian(II) potasu (użyty w nadmiarze) strąca biały osad heksacyjanożelazianu(II) cynku i potasu:

d) Wodorooortofosforan(V) sodu wytrąca biały osad ortofosforanu(V) cynku, rozpuszczalny w kwasach mineralnych, kwasie octowym i amoniaku:

e) Do próbki pierwotnej dodajemy 1 kroplę roztworu azotanu(V) kobaltu(II). W osobnej próbówce przygotowujemy odczynnik przez zmieszanie roztworów HgCl_2 i NH_4SCN :

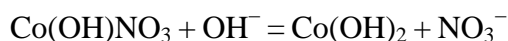
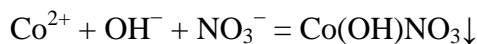
Sporządzony odczynnik wlewamy do próbki pierwotnej z kroplą soli Co^{2+} . W wypadku obecności Zn^{2+} strąca się niebieski osad soli mieszanej $(\text{Zn|Co})[\text{Hg}(\text{SCN})_4]$.

3. Jony Co^{2+}

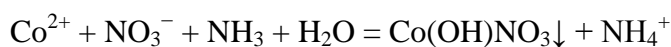
Uwodnione sole kobaltu(II) oraz ich rozcieńczone roztwory mają zabarwienie łososioworóżowe, natomiast bezwodne sole i stężone roztwory są niebieskie.

Reakcje charakterystyczne

a) Wodorotlenek sodu lub potasu wytrąca niebieski osad soli zasadowych, który po ogrzaniu przechodzi w czerwonoróżowy $\text{Co}(\text{OH})_2$, np. dla $\text{Co}(\text{NO}_3)_2$ w próbce pierwotnej:

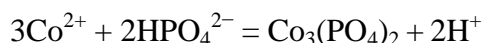

b) Jeżeli do próbki pierwotnej dodajemy roztworu amoniaku, wytrąca się niebieski osad hydroksosoli rozpuszczalny w nadmiarze odczynnika:

Jon heksaaminakobaltu(II) jest nietrwały i ulega utlenieniu do jonu heksaaminakobaltu(III) $[\text{Co}(\text{NH}_3)_6]^{3+}$, który jest brunatny.

c) Wodorooortofosforan(V) sodu Na_2HPO_4 wytrąca z roztworu soli kobaltu(II) różowofioletowy osad ortofosforanu(V) kobaltu(II):

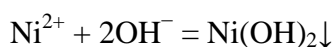
Osad jest rozpuszczalny w amoniaku oraz w kwasie solnym i octowym.

4. Jony Ni^{2+}

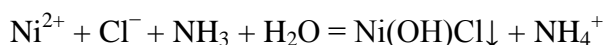
Wodne roztwory soli niklu Ni^{2+} posiadają zabarwienie zielone.

Reakcje charakterystyczne

a) Próbka pierwotna zadana NaOH daje zielony bezpostaciowy osad $\text{Ni}(\text{OH})_2$:

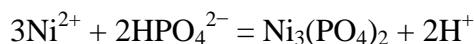
b) Roztwór amoniaku strąca zielonkawy osad hydroksosoli:

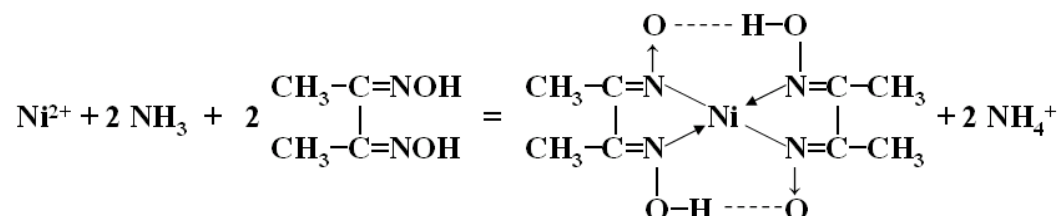
Osad rozpuszcza się w nadmiarze amoniaku z wytworzeniem niebieskozielonego jonu kompleksowego heksaaminaniklu(II):

c) Próbka pierwotna zadana Na_2HPO_4 daje jasnozielony osad ortofosforanu(V) niklu(II):

d) Charakterystycznym odczynnikiem na jon Ni^{2+} jest dimetylogliksym (odczynnik Czugaiewa), który w środowisku amoniakalnym daje malinoworóżowy krystaliczny osad soli wewnątrzkompleksowej:

Reakcję przeprowadzamy następująco: kilka kropli badanego roztworu zadajemy 2 kroplami 1% alkoholowego roztworu dimetylogliksymu i kilkoma kroplami $\text{NH}_3(\text{aq})$.

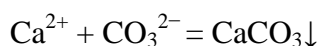
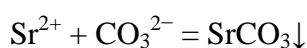
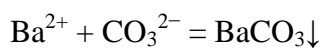
W tabeli 7.6 zestawiono reakcje kationów grupy IIIB.

Tabela 7.6. Reakcje kationów grupy IIIB

Odczynnik	Mn ²⁺	Zn ²⁺	Co ²⁺	Ni ²⁺
(NH ₄) ₂ S w NH _{3(aq)} + NH ₄ Cl	MnS cielisty	ZnS biały	CoS czarny	NiS czarny
NaOH	Mn(OH) ₂ biały brunatniejący	Zn(OH) ₂ biały rozp. w nadmiarze NaOH	Co(OH)NO ₃ niebieski po ogrzaniu czerwono-różowy	Ni(OH) ₂ zielony
NH _{3(aq)}	Mn(OH) ₂ biały brunatniejący	Zn(OH) ₂ biały rozp. w nadmiarze NH _{3(aq)}	Co(OH)NO ₃ niebieski rozp. w nadmiarze NH _{3(aq)}	Ni(OH)Cl zielony rozp. w nadmiarze NH _{3(aq)}
K ₄ [Fe(CN) ₆]	Mn ₂ [Fe(CN) ₆] biały	K ₂ Zn ₃ [Fe(CN) ₆] ₂ biały	Co ₂ [Fe(CN) ₆] zielony	Ni ₂ [Fe(CN) ₆] jasnozielony
utleniacze, np. Cl ₂ , H ₂ O ₂	MnO ₄ ⁻ fioletowy	–	Co(OH) ₃ brunatny	Ni(OH) ₃ czarny
Na ₂ HPO ₄	Mn ₃ (PO ₄) ₂ biały	Zn ₃ (PO ₄) ₂ biały	Co ₃ (PO ₄) ₂ różowofioletowy	Ni ₃ (PO ₄) ₂ zielony

7.2.5. IV grupa analityczna

Odczynnikiem grupowym jest (NH₄)₂CO₃ w obecności NH₄Cl i NH_{3(aq)}. Do próbki pierwotnej dodajemy NH₄Cl i NH_{3(aq)} (takie same objętości, jak dla grupy III) oraz (NH₄)₂CO₃. Jeżeli pod wpływem wymienionych odczynników wytrąca się biały osad, to mogą być obecne kationy Ba²⁺, Sr²⁺ lub Ca²⁺:

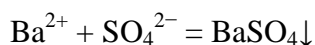

Kationy IV grupy analitycznej posiadają zbliżone właściwości chemiczne i dają podobne reakcje z wieloma jonami.

1. Jony Ba²⁺

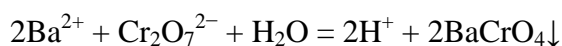
Reakcje charakterystyczne

a) Do próbki pierwotnej dodajemy nasyconego roztworu CaSO₄. W obecności jonów Ba²⁺ następuje natychmiastowe wytrącenie się białego osadu:

W powyższej reakcji korzystamy z tego, że rozpuszczalność BaSO_4 jest znacznie mniejsza niż CaSO_4 . Stężenie jonów SO_4^{2-} w nasyconym roztworze CaSO_4 jest dostatecznie wysokie, aby przekroczyć iloczyn rozpuszczalności BaSO_4 i tym samym strącić jego osad.

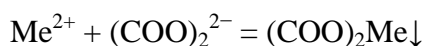
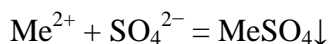
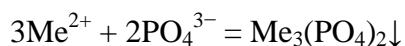
b) Do próbki pierwotnej dodajemy CH_3COONa (działanie buforujące), a następnie dichromian(VI) potasu $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$. Strąca się żółty osad chromianu(VI) baru:

W tych warunkach jony Sr^{2+} nie dają osadu.

c) Sole Ba^{2+} umieszczone na pręciku platynowym barwią płomień palnika gazowego na kolor zielony. Pręcik platynowy jest to drucik z tego metalu wtopiony jednym końcem w szklaną bagietkę. Przed wykonaniem próby należy pręcik oczyścić przez zanurzenie w stężonym HCl , a następnie wyżarzenie w utleniającej części płomienia palnika gazowego. Oczyszczanie przeprowadzamy dotąd, aż pręcik nie będzie barwił płomienia. Z kolei zanurzamy drucik platynowy do połowy w próbce pierwotnej i umieszczamy w płomieniu, obserwując barwę. Po wykonaniu próby czyszcimy pręcik przez zanurzenie w kwasie i wyżarzenie.

d) Jony Ba^{2+} , Sr^{2+} i Ca^{2+} dają podobne białe osady z jonami PO_4^{3-} , SO_4^{2-} i $(\text{COO})_2^{2-}$:

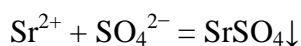

gdzie $\text{Me}^{2+} = \text{Ca}^{2+}$, Sr^{2+} lub Ba^{2+} . Wobec tego rozróżnienie kationów na podstawie tych osadów jest praktycznie niemożliwe.

2. Jony Sr^{2+}

Reakcje charakterystyczne

a) Jeżeli po dodaniu nasyconego roztworu CaSO_4 osad strąca się po chwili lub dopiero po lekkim ogrzaniu i **uwaga**: w niewielkiej ilości, to obecne są jony Sr^{2+} :

b) Sole Sr^{2+} barwią płomień palnika intensywnie na kolor karminowoczerwony.

c) Inne reakcje - patrz jony Ba^{2+} , punkt d.

3. Jony Ca^{2+}

Reakcje charakterystyczne

Jeśli pod wpływem nasyconego roztworu CaSO_4 nie powstaje osad, nawet po dłuższej chwili ani po ogrzaniu, to obecne są jony Ca^{2+} .

a) Sole Ca^{2+} barwią płomień palnika na kolor ceglastoczerwony, lecz intensywność tego zabarwienia jest niewielka.

b) Inne reakcje - patrz jony Ba^{2+} , punkt d.

W tabeli 7.7 zestawiono reakcje kationów grupy IV.

Tabela 7.7. Reakcje kationów grupy IV

Odczynnik	Ba^{2+}	Sr^{2+}	Ca^{2+}
$(\text{NH}_4)_2\text{CO}_3$ w $\text{NH}_3(\text{aq}) + \text{NH}_4\text{Cl}$	BaCO_3 biały	SrCO_3 biały	CaCO_3 biały
H_2SO_4	BaSO_4 biały	SrSO_4 biały	CaSO_4 biały
CaSO_4 (nasycony)	BaSO_4 wytrąca się natychmiast	SrSO_4 wytrąca się po ogrzaniu	–
K_2CrO_4	BaCrO_4 żółty, rozp. w kwasach mineralnych, nierozp. w CH_3COOH	SrCrO_4 ze stęż. roztworu żółty, rozp. w kwasach mineralnych i w CH_3COOH	–
$\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7 + \text{CH}_3\text{COONa}$	BaCrO_4 żółty	–	–
zabarwienie płomienia	zielone	karminowoczerwone	ceglastoczerwone

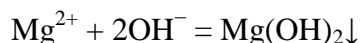
7.2.6. V grupa analityczna

Grupa ta nie posiada odczynnika grupowego. Jeżeli działając odczynnikiem grupowym stwierdzimy brak kationów grup I-IV, to obecne mogą być jony V grupy: Mg^{2+} , NH_4^+ , K^+ lub Na^+ .

1. Jony Mg^{2+}

Reakcje charakterystyczne

a) Do próbki pierwotnej dodajemy NaOH , powstaje biały osad wodorotlenku magnezu rozpuszczalny w kwasach i solach amonowych:

b) Wodorooortofosforan(V) sodu Na_2HPO_4 w obecności $\text{NH}_3(\text{aq})$ i NH_4Cl tworzy z jonami Mg^{2+} biały krystaliczny osad ortofosforanu(V) amonu i magnezu:

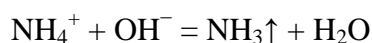

c) Do próbki pierwotnej dodajemy Na_2CO_3 , który tworzy z jonami magnezu Mg^{2+} bezpostaciowy osad $(\text{MgOH})_2\text{CO}_3$ rozpuszczalny w kwasach i solach amonowych.

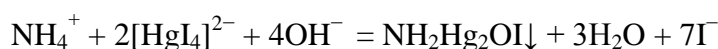
2. Jony NH_4^+

Reakcje charakterystyczne

a) Próbkę pierwotną zadajemy NaOH i ogrzewamy prawie do wrzenia. Zapach amoniaku świadczy o obecności jonów NH_4^+ :

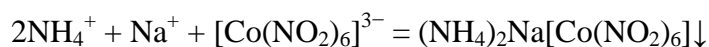

b) Do próbki pierwotnej, zalkalizowanej NaOH , dodajemy odczynnik Nesslera (tetrajodortęcian(II) potasu). W obecności jonów NH_4^+ strąca się brunatny osad. Reakcja ta jest bardzo czuła i specyficzna dla jonów NH_4^+ :

Potrzebny odczynnik można sporządzić samemu, zadając w osobnej probówce kilka kropli HgCl_2 roztworem KI aż do całkowitego rozpuszczenia wytrącającego się początkowo czerwonego osadu (patrz: wykrywanie jonów Hg^{2+}).

c) Do próbki pierwotnej dodajemy świeżo rozpuszczonego heksanitrokobaltanu(III) sodu $\text{Na}_3[\text{Co}(\text{NO}_2)_6]$. Wytrąca się żółty osad heksanitrokobaltanu(III) diamonu i sodu:

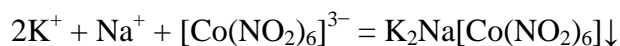

Reakcję tę dają także jony K^+ .

3. Jony K^+

Reakcje charakterystyczne

a) Próbkę pierwotną zadajemy świeżo rozpuszczonym heksanitrokobaltanem(III) sodu $\text{Na}_3[\text{Co}(\text{NO}_2)_6]$. Wytrąca się żółty osad heksanitrokobaltanu(III) dipotasu i sodu (reakcję tę dają także jony NH_4^+ , które jednak łatwo odróżnić za pomocą odczynnika Nesslera):

b) Sole potasu barwią płomień palnika na kolor fioletowy. Zabarwienie nie jest intensywne i może być maskowane przez żółte światło sodowe. W takim przypadku płomień palnika musimy obserwować przez szkiełko kobaltowe, tj. szkiełko o barwie fioletowoniebieskiej, które absorbuje żółte światło sodowe.

4. Jony Na^+

Sole sodu wszystkich najpospolitszych anionów są w wodzie dobrze rozpuszczalne, podobnie zresztą jak sole potasu i amonu. Dlatego istnieje jedynie bardzo mała liczba odczynników specyficznych na jony sodu. Najprostszą próbą na obecność jonów Na^+ jest barwienie płomienia na kolor żółty. Sole sodu świecą w płomieniu bardzo długo i intensywnie. Krótkotrwały i słaby efekt świadczy jedynie o śladach tych jonów, które przedostają się do roztworów ze ścianek szkła laboratoryjnego. Przy wykrywaniu jonów Na^+ posługujemy się drogą eliminacji. Jeżeli reakcje charakterystyczne nie wykażą obecności innych jonów, a barwienie płomienia jest bardzo intensywne, wówczas wnioskujemy o obecności w roztworze jonów Na^+ .

W tabeli 7.8 zestawiono reakcje kationów grupy V.

Tabela 7.8. Reakcje kationów grupy V

Odczynnik	Mg^{2+}	NH_4^+	K^+	Na^+
Na_2HPO_4 w $\text{NH}_3(\text{aq}) + \text{NH}_4\text{Cl}$	NH_4MgPO_4 biały krystaliczny	–	–	–
NaOH	$\text{Mg}(\text{OH})_2$ biały	przy ogrzewaniu ulatnia się NH_3	–	–
odczynnik Nesslera $\text{K}_2[\text{HgI}_4]$	–	$\text{NH}_2\text{Hg}_2\text{OI}$ czerwono-brunatny	–	–
$\text{Na}_3[\text{Co}(\text{NO}_2)_6]$	–	$(\text{NH}_4)_2\text{Na}[\text{Co}(\text{NO}_2)_6]$ żółty krystaliczny	$\text{K}_2\text{Na}[\text{Co}(\text{NO}_2)_6]$ żółty krystaliczny	–
zabarwienie płomienia	–	–	fioletowe	żółte

7.3. ANALIZA ANIONÓW

7.3.1. Podział anionów na grupy analityczne

Aniony podobnie jak kationy są podzielone na grupy analityczne. Podział ten jest oparty na różnicach w zachowaniu się anionów względem jonów Ag^+ i Ba^{2+} . Używamy roztworów AgNO_3 i BaCl_2 . **Przynależność anionu do którejś z grup stwierdza się zawsze na podstawie reakcji z obydwoma odczynnikami oraz sprawdzenia rozpuszczalności ewentualnych osadów w HNO_3 o stężeniu 1 mol/dm^3 .** Wszystkie te reakcje dają podstawę do właściwej klasyfikacji anionów.

Aniony są podzielone na 6 grup analitycznych. Najczęściej spotykane aniony sklasyfikowane są w następujący sposób:

Grupa I Cl^- chlorkowy, Br^- bromkowy, I^- jodkowy

Grupa II S^{2-} siarczkowy, CH_3COO^- octanowy

Grupa III CO_3^{2-} węglanowy, $(\text{COO})_2^{2-}$ szczawianowy

Grupa IV PO_4^{3-} ortofosforanowy(V), CrO_4^{2-} chromianowy(VI), $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ dichromianowy(VI)

Grupa V NO_3^- azotanowy(V), MnO_4^- manganianowy(VII)

Grupa VI SO_4^{2-} siarczanowy(VI)

W tabeli 7.9 zestawiono reakcje wybranych anionów z odczynnikami grupowymi.

Tabela 7.9. Reakcje wybranych anionów z odczynnikami grupowymi

Grupy anionów	Reakcje z odczynnikami grupowymi	
	AgNO_3	BaCl_2
I (Cl^- , Br^- , I^-)	Osady, nierozp. w HNO_3	–
II (S^{2-} , CH_3COO^-)	Osady ¹ , rozp. w HNO_3 na gorąco	–
III (CO_3^{2-} , $(\text{COO})_2^{2-}$)	Osady białe ² , rozp. w HNO_3	Osady białe, rozp. w HNO_3
IV (PO_4^{3-} , CrO_4^{2-} , $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$)	Osady barwne, rozp. w HNO_3	Osady, rozp. w HNO_3
V (NO_3^- , MnO_4^-)	–	–
VI (SO_4^{2-})	–	Osady, nierozp. w HNO_3

Uwaga: ¹ Osad CH_3COOAg strąca się zwykle po chwili.

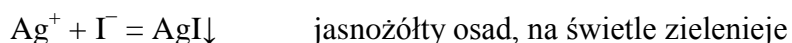
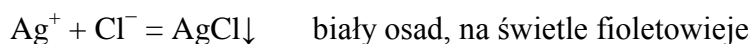
² Białe osady Ag_2CO_3 żółknie/brązowieje wskutek rozkładu $\text{Ag}_2\text{CO}_3 = \text{Ag}_2\text{O} + \text{CO}_2$

Jeżeli w analizowanej próbce wykryto kation grupy V, wówczas wykrywanie anionów przeprowadzamy bezpośrednio z próbki pierwotnej.

Jeśli w analizowanej próbce wykryto kationy z grup I-IV, to z uwagi na to, że przeszkadzają one w analizie anionów wchodząc w reakcje ze stosowanymi tu odczynnikami, należy podjąć czynności, które mają za zadanie wymianę tych kationów na jony sodu, nie przeszkadzające w analizie anionów. Przygotowuje się tzw. wyciąg sodowy. W tym celu próbkę zadajemy węglanem sodu, a wytrącony osad odpowiednich węglanów odsączamy i odrzucamy. Do analizy anionów używamy przesączu. Analizę przesączu zaczynamy od próby na jon NO_3^- (patrz niżej: V grupa anionów). W tym celu część przesączu zakwaszamy kwasem octowym do odczynu słabo kwaśnego (sprawdzamy papierkiem wskaźnikowym) i wykonujemy reakcję obrączkową. Jeśli wynik próby jest negatywny, wówczas resztę przesączu zakwaszamy kwasem azotowym(V) do odczynu słabo kwaśnego w celu pozbycia się nadmiaru Na_2CO_3 , zagotowujemy i ponownie sprawdzamy odczyn (powinien być słabo kwaśny). Następnie wykonujemy analizę systematyczną anionów.

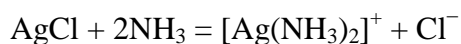
7.3.2. I grupa analityczna

AgNO_3 strąca osad nierozpuszczalny w HNO_3 , BaCl_2 nie strąca osadu.

1. Jony Cl^-

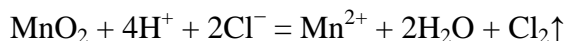
a) Biały osad wytrącony pod działaniem AgNO_3 jest nierozpuszczalny w HNO_3 . Osad rozpuszcza się natomiast w $\text{NH}_3(\text{aq})$:

b) Octan ołowiu(II) $\text{Pb}(\text{CH}_3\text{COO})_2$ dodany do próbki pierwotnej strąca biały osad:

c) Do próbki pierwotnej dodajemy szczyptę MnO_2 oraz stężony H_2SO_4 i lekko ogrzewamy; wydziela się gazowy Cl_2 , który poznajemy po charakterystycznym zapachu:

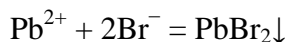

2. Jony Br⁻

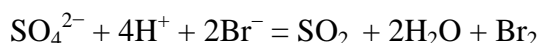
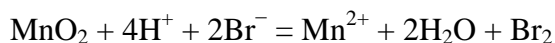
a) Osad wytrącony pod wpływem AgNO₃ rozpuszcza się dość trudno w NH_{3(aq)}. Do reakcji bierzemy część osadu; możemy też użyć stężonego NH_{3(aq)}:

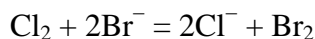
b) Octan ołowiu(II) strąca biały osad bromku ołowiu(II):

c) Środki utleniające wydzielają z roztworów bromków wolny brom. Wydziela się on na przykład pod działaniem MnO₂ i H₂SO₄, a nawet samego stężonego H₂SO₄, wywołując żółtobrunatne zabarwienie roztworu:

Do wydzielenia bromu można również użyć wody chlorowej, czyli wody nasyconej gazowym chlorem. Do próbki zadanej wodą chlorową dodajemy kroplomierzem parę kropli chloroformu, który praktycznie w wodzie się nie rozpuszcza. Po wytrząśnięciu cieczy i rozdzieleniu się faz wydzielony brom zabarwia warstwę chloroformową na brunatno:

3. Jony I⁻

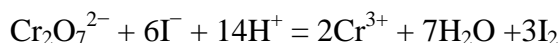
a) Osad wytrącony pod wpływem AgNO₃ nie rozpuszcza się nawet w stężonym NH_{3(aq)}.

b) Octan ołowiu(II) strąca z próbki pierwotnej żółty osad jodku ołowiu(II):

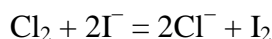

Osad ten można przekrystalizować – patrz: wykrywanie jonów Pb²⁺.

c) Utleniacze wydzielają z roztworów jodków wolny jod. Próbka pierwotna zadana roztworem K₂Cr₂O₇ i rozcieńczonym H₂SO₄ brunatnieje od wydzielającego się jodu:

Wolny jod wydziela się również po działaniem wody chlorowej. Próbkę pierwotną zadajemy wodą chlorową i kilkoma kroplami chloroformu. Wydzielony jod przechodzi do warstwy chloroformowej, barwiąc ją na fioletowo:

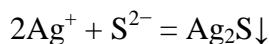

Można też użyć wszystkich tych utleniaczy, które stosowaliśmy do wykrywania jonów Br⁻.

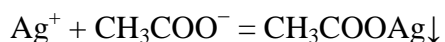
Roztwory, w których wydziela się wolny jod, barwią się intensywnie na niebiesko po dodaniu roztworu skrobi.

7.3.3. II grupa analityczna

AgNO₃ strąca osad biały lub czarny rozpuszczalny w HNO₃, BaCl₂ nie strąca osadu:

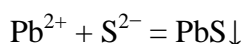
czarny osad

biały osad, który strąca się po chwili tylko z roztworów bardziej stężonych.

1. Jony S²⁻

a) Octan ołowiu(II) strąca czarny osad siarczku ołowiu(II):

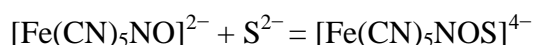

b) Roztwory siarczków zadane kwasami (HCl) wydzielają nieprzyjemny zapach siarkowodoru:

Papierek ołowiowy (bibuła zwilżona solą ołowiu(II)) zbliżony do wylotu próbówki czernieje wskutek tworzenia się siarczku ołowiu(II).

c) Pentacyjanonitrozylżelazian(III) sodu daje w przypadku obecności jonów S²⁻ zabarwienie fioletowe:

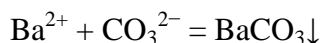
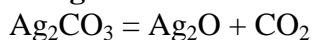
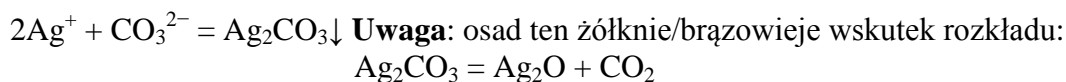

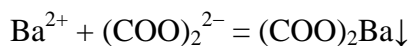
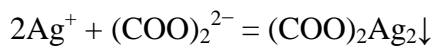
2. Jony CH₃COO⁻

Do próbki pierwotnej dodajemy roztworu FeCl₃. Tworzy się ciemnoczerwony, rozpuszczalny kompleks $[\text{Fe}_3\text{O}(\text{CH}_3\text{COO})_6(\text{H}_2\text{O})_3]^+$, z którego po ogrzaniu wydziela się brunatny osad dihydroksooctanu żelaza(III) Fe(OH)₂CH₃COO.

7.3.4. III grupa analityczna

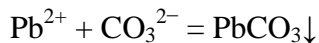
AgNO₃ strąca biały osad rozpuszczalny w HNO₃. BaCl₂ strąca biały osad rozpuszczalny w HNO₃:

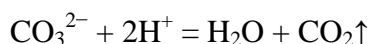

1. Jony CO_3^{2-}

a) Octan ołowiu(II) strąca biały osad węglanu ołowiu(II) rozpuszczalny w HNO_3 :

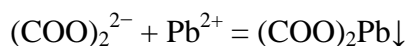

b) Węglany pod działaniem kwasów ulegają rozkładowi z wydzieleniem CO_2 . Aby zaobserwować burzenie się roztworu do próbki pierwotnej dodajemy kroplę stężonego kwasu:

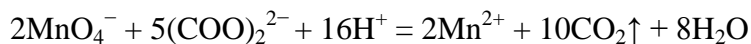

2. Jony $(\text{COO})_2^{2-}$

a) Octan ołowiu(II) strąca biały osad szczawianu ołowiu(II) rozpuszczalny w kwasach:

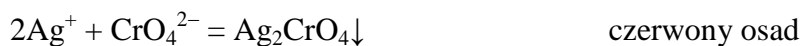
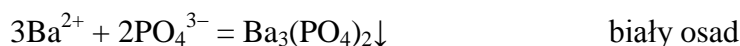

b) Rozróżnienie jonu szczawianowego od węglanowego można przeprowadzić wykorzystując właściwości redukujące szczawianu. Do próbki pierwotnej, zakwaszonej H_2SO_4 , dodajemy kilka kropli manganianu(VII) potasu i lekko ogrzewamy. Roztwór odbarwia się zgodnie z równaniem:

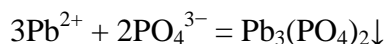
7.3.5. IV grupa analityczna

AgNO_3 strąca barwne osady rozpuszczalne w HNO_3 , BaCl_2 strąca osady rozpuszczalne w HNO_3 :

1. Jony PO_4^{3-}

a) Octan ołowiu(II) strąca biały osad ortofosforanu(V) ołowiu(II) rozpuszczalny w kwasach:

b) Do próbki pierwotnej dodajemy NH_4Cl , $\text{NH}_3(\text{aq})$ i MgCl_2 . Wytrąca się biały osad ortofosforanu(V) amonu i magnezu:

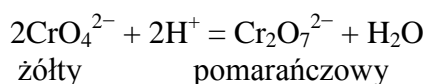

c) Próbkę pierwotną zadajemy kilkoma kroplami stężonego HNO_3 (aż do rozpuszczenia powstającego początkowo białego osadu), a następnie molibdenianu(VI) amonu $(\text{NH}_4)_2\text{MoO}_4$. Wytrąca się żółty osad molibdeniano(VI)-ortofosforanu(V) amonu:

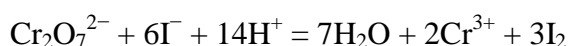
2. Jony CrO_4^{2-} i $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$

Pomiędzy jonami CrO_4^{2-} i $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ istnieje w roztworach wodnych równowaga zależna od pH. W środowisku kwaśnym jony CrO_4^{2-} przechodzą w jony $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ i barwa roztworu zmienia się z żółtej na pomarańczową, a po zalkalizowaniu, przeciwnie, wg równania:

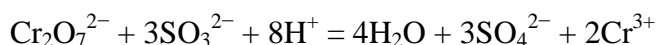

a) Żółte roztwory, zawierające jony CrO_4^{2-} pod wpływem mocnych kwasów zmieniają barwę na pomarańczową, właściwą jonom $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$. Odwrotnie, dodatek zasad do roztworów dichromianów(VI) powoduje zmianę barwy z pomarańczowej na żółtą.

b) Jony CrO_4^{2-} i $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ posiadają właściwości utleniające. Próbka pierwotna zadana H_2SO_4 i KI zabarwia się na brunatno wskutek wydzielania się wolnego jodu:

Próbka zadana roztworem Na_2SO_3 i H_2SO_4 zmienia barwę z pomarańczowej na zielonkawą w wyniku redukcji $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ do jonu Cr^{3+} :

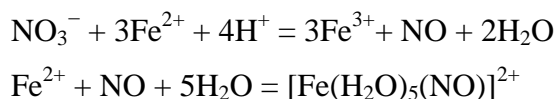
7.3.6. V grupa analityczna

AgNO_3 i BaCl_2 nie strącają osadów.

1. Jony NO_3^-

a) Reakcja obrączkowa: FeSO_4 w obecności stężonego H_2SO_4 powoduje redukcję jonu NO_3^- do tlenku NO , który z Fe^{2+} tworzy jon kompleksowy $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_5(\text{NO})]^{2+}$ o brązowym zabarwieniu. Do próbki pierwotnej dodajemy FeSO_4 , a następnie wlewamy ostrożnie (po

ściance próbówki) stężony H_2SO_4 , tak by pomiędzy kwasem a próbką była wyraźna granica. Na granicy faz tworzy się brunatna obrączka pochodząca od kompleksu $[\text{Fe}(\text{H}_2\text{O})_5(\text{NO})]^{2+}$:

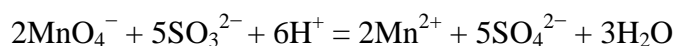

b) Próbkę pierwotną zadajemy NaOH , a następnie wrzucamy metaliczny cynk. Jony NO_3^- redukują się do amoniaku, który poznajemy po charakterystycznym zapachu:

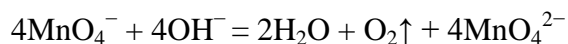

2. Jony MnO_4^-

a) Jony manganianowe(VII) posiadają w roztworach wodnych barwę fioletową. Pod wpływem reduktorów następuje odbarwienie wskutek redukcji $\text{Mn}(\text{VII})$ do $\text{Mn}(\text{II})$. Reakcje te przeprowadza się w środowisku kwaśnym (H_2SO_4 o stężeniu 1 mol/dm^3). Jako środków redukujących można użyć: SO_3^{2-} , $(\text{COO})_2^{2-}$, Cl^- , Fe^{2+} , np.:

b) Jon MnO_4^- daje tzw. reakcję kameleonową. Próbka pierwotna zadana stężonym NaOH i zagotowana zmienia barwę na zieloną wskutek redukcji do jonu manganianu(VI):

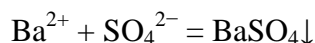
Po zakwaszeniu wraca po chwili pierwotne, fioletowe zabarwienie roztworu.

7.3.7. VI grupa analityczna

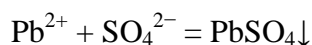
AgNO_3 nie strąca osadu, BaCl_2 strąca biały osad nierozpuszczalny w HNO_3 .

1. Jony SO_4^{2-}

Reakcja jonów SO_4^{2-} z BaCl_2 przebiega wg równania:

a) Octan ołowiu(II) strąca biały osad siarczanu(VI) ołowiu(II) rozpuszczalny w $\text{CH}_3\text{COONH}_4$:

b) Podobne osady dają też jony Sr^{2+} i Ca^{2+} :

